

aut minus sibi ferici. At quemadmodum in tali eventu furtum non esset furtum (quod sic inter homines conventum ob publicum bonum sit) eadem ratione mendacium non foret mendacium, quoniam humana Republica non minus veritatem quam verum dominipotentior. Hincenus Catechismus, qui aliis exemplis suam confirmat doctrinam.

CAPUT VIII.

Comparatio doctrinae quorundam recentiorum cum doctrina & Cassiani, cui in extrema necessitate licita erant mendacia, & Augustini in omni eventu mendacia damnantis. Casus idem ab Augustino, & recentibus propositi, & contraria doctrina resoluti.

IX antiquis qui mendacia sunt patrociniati, unum referam Cassianum, qui prae omnibus illis mendaciorum causam propugnans, futilis eam pertractavit. Universa autem Cassiani, aliorumque Patrum doctrina his limitibus concluditur: nempe quod in extrema necessitate, pata ad vitam propriam, vel proximi tuendam, ulus mendacii licitus sit, ut usus elibori licitus est in extremis morbis. Proponit casum de muliere Raab, & ait mendacium illius fuisse dignum venia. En illius verba ex coll. xvii. cap. xvii. Taliter de mendacio sentiendum, atque ita utendum est, quasi ei natura insit elibori. Ita namque etiam sanctos ac probatissimos Dei viros veniabiliter legitimos usus fuisse mendacium, sicut Raab. Cassianus manifeste non asserit, illud mendacium absolute fuisse licitum, sed veniabiliter prolatum fuisse, seu mendacium illud dignum fuisse venia, quod ob finem bonum tuende vitium hominum dictum fuerit. Quare Cassianus absolute mendacium esse innocens omnino, & amittere mendacii naturam, ac reatum; sed de duobus malis minus esse eligendum, & dignum esse venia qui mendacium officioso utitur, ut damnum compeniet maius, seu vitet, quod manifestatione veritatis consequeretur. Sic mentem suam conceptis verbis declarat Cassianus cap. xv. Tunc enim necessario, ac veniabiliter acquiescitur mendacii derimento, quando maius, ut diximus, imminet de veritatis confessione dispendium; & utilitas qua nobis de veritate confertur, compensare illa que generanda sunt damna non praevalet. Haec doctrina Cassiani multum commovet vel ipsum Augustinum, qui eam appellat de peccatis compensatrix.

II. Eundem casum, inter alios plures, de muliere Raab, & Hebraeis oblietricibus sibi proponit Augustinus Libro contr. mend. cap. xv. illum in omnem partem verat, improbat Cassiani doctrinam, & resolvit, Raab, ac Hebraeis oblietricibus mentis fuisse, & in eis remuneratam non fallaciam mentiendi, sed affectum miserendi. Quid porro responderi debuisset Raab, docet his verbis: *Scio ubi sunt; sed Deum timeo, non eos prodo.*

Omnia deinde quae adversus hanc responsum obici possunt, & quod nimirum mulier perempta fuisset, & quod civis sui, auditu hoc responso, domum unicum fuisset scrutati, & innocentes tantum inventos morti tradidissent, resolvit, atque in adversarios regerit. Verum illi, hoc auditu, iniquis, illum perimerent, domum scrutarentur. Sed nunquid consequens erat ut illos etiam quos diligenter occultaverat, inveniret? Prospexerat enim cautissima mulier, & ibi eos posuerat ubi latere potuissent, etiam si ei mentientium creditum non fuisset. Ita & illa, si tamen a suis civibus esset occisa, pro misericordiae opere; vitam ipsam finendam, pretiosa in conspectu Domini morte fruisset, & erga illos eius beneficium manere non fuisset. Sed inquit: Quid si & ad illum locum ubi eos occultaverat, si a quibusdam arebantur, perscrutando omnia, pervenissent? Iste modo dicitur potest. Quid si mulier videretur, atque turpissime non solum mentientem, verum etiam perteratam credere nolissent? Nemo etiam tunc consecratura fuerant quae timendo mentita esset. Et ubi potius voluntatem, & potestatem Dei? An forte non poterat & illam, nec civibus suis mentientem, nec homines Dei prudentem, & illos suos ab omni pernicie custodire? A quo enim & post mulieris mendacium custoditi sunt, ab eo potuerunt, est illa mentia non esset, utique custodiri.

III. Similem porro casum sibi proponunt etiam recentiores. Theologi antiquiores cum Augustino, inter quos potissimum teret locum D. Thomas, respondent mulierem mentiantem fuisse, omneque mentiri qui in simili eventu cum Raab negaret hospites, ad mortem etiam quassitos, extare in propria domo, quomodo reipia ibi commorantur. Recentiores autem plurimi cum Cassiano in eo, quod totius controversie caput est conveniunt. Cassianus namque docet, Raab dignam fuisse venia, quod negaverit hospites in domo sua reperiri; recentiores pariter asserunt, nos posse, & debere sicario querenti ad mortem hospitem extantem in domo nostro, negare hoc

hospitem eiusmodi penes nos commorari, seu reperiri. Differt vero a Cassiano, quod ille negationem veritatis in Raab mendacium vocet veniabiliter prolatum, seu venia dignum; recentes vero praefatam negationem veritatis nolint esse mendacium, variasque assignant rationes. Alii namque distinguunt duplicem veritatem, duplicemque cognitionem: alteram revelebilem, alteram non revelebilem, seu unam communicabilem, alteram non revelebilem; & propterea negationem illi revelebilem esse veram. Alii docent, in simili casu verba nihil significare ex tacito Reipublice consensu, seu mendacium non esse mendacium, quemadmodum furtum in extrema necessitate non est furtum.

IV. Alium fide casum proponit Augustinus cap. xviii. cont. mend. de patre agrotto, qui si intelligeret mortuum esse suum unicum, carissimumque filium, ipse quoque fato cederet. Si a te quirit, an vitat, quem vitat finisse tu nosti, quid respondetis, quando, quidquid aliud dixeris prater unum de tribus, aut mortuus est, aut vivit, aut nescio, nihil aliud credit ille quam mortuum; quod te intelligit timere dicere, & nolle mentiri? Tantummodo valet, etiam si omni modo taceris. Ex illis autem tribus duo falsa sunt, vivit, & nescio; nec abs te dici possunt, nisi mentiendo. Illud autem unum verum, id est mortuum esse, si dixeris, & perturbati hominis mors fuerit subsecuta, abs te occisus clamabitur. Integram responsum Augustini supra cap. 11. n. 6. de scripturis, quam, ne actum agamus, ibi legit. Casum ita restringit Augustinus, ut neque acquiescat, neque silentio, neque conversationi locus pateat. Item, quidquid dixeris prater unum ex his tribus mortuus est, vivit, nescio, agrotus pater colligit filii mortem. Si veritatem fatearis dicendo, Mortuus est, moritur quoque pater; si dixeris, Vivit, aut nescio, mentiris. Manifestandum tamen mortem, seu veritatem concludit, pluribusque evincit Augustinus; quoniam vis patris lectura lit.

V. Contra omnino sentiunt recentiorum plurimi. Volunt liquidem, te posse dicere, Vivit, aut nescio, ne mors sequatur agroti; quoniam in his extremis, in quibus veritatis manifestatio gravissimum proderit damnum quando aequivoce sermone regi non potest occultandam docent manifesta negatione, quae vel nihil significat, vel negat veritatem in-

communicabilem, ut indicavimus, & infra fusius explicabitur.

VI. Augustinus sub finem Libri contra mendacium, nempe cap. xxi. quod ultimum est, casum exhibet, qui & tunc occurrit, & nunc non rarissime contingit, de uxore adultera provocata, atque coacta a marito, ut iurando adulterii suspitionem amoliat. Adeo firmum & constans erat in fidelium illius temporis animis, non posse conjugem sine perurio negare adulterium, quod reipia perpetrasset, ut iuramentum maritus exigeret, tamquam evidens innocente argumentum. Si enim credidissent, aut suspicati fuissent, eas posse licite negare, & iuramentum confirmare negationem commisi adulterii; nunquam eas ad iurandum inducere conuevissent. Namque cogitandum est, sepius homines, de quarum adulterio suspicantur, ad iurandum provocare coniuges suas: quod utique non facerent, nisi crederent etiam illas quae non timebant perpetrare adulterium, tunc posse peritium. Quia & revera nonnullae impudicae, quae non timebant illicito cubitu virum fallere, eisdem viris quo sepebant, timebant Deum ressem fallaces adhibere.

VII. Hunc eundem casum sibi proponunt recentiores, & plurimi respondent, licite ad iuramentum negare posse se adulterium commisisse, quod reipia commisit, si tamen negationem firmare iaculo iurando. Sanchez Lib. III. in Decal. cap. vi. num. 40. §. Decimo tertio, adultera rogata a marito, an adulterium commisit, potest verum se non fingere; trimonium. . . . Similiter potest iurare, se se non fecisse, intelligendo intra se, ut tibi revelem. Castropalpus tract. xiv. disp. 1. par. 7. Decimo tertio mulier quae adulterium commisit, poterit sub iuramento negare commississe, subintelligendo, ut nescio, iussisse tenetur. Idem docet Sayrus, Bonacina, & omnes defensores restrictionis pure mentalis. Igitur, si viri illi qui tempore D. Augustini vivebant, hac nostra temperate in visis forent, falso biperaderent uxores suas non fore peccatrices; quoniam non modo adultera, sed Theologi ipsi docent, peritium in his circumstantiis esse tantum materiale, ac proinde licitum. Est ne eiusmodi doctrina conformis menti & doctrinae Augustini, qui conceptis verbis oppositum docet? Hinc colligit Francolinus, quo fundatur Lib. II. par. 6. exil. benign. disp. vii. num. 33. adeo interprete in hac verba prorumpat. intelligis iam, ut opinor, prodeffe mihi exemplum quod attulisti, eoque magis confirmata.

firmari quod ostendere conatus sum: recentiores nostros Casuistas non ex genio suo scribere, & respondere, sed ex doctrina Patrum, ubi Patres praeire; ex doctrina non contraria Patribus, ubi Patres non praeire; sed quam ipsi Patres viderent, si hac aetate docerent. *Prodelictis Casuistam agerent in scholis, & non sacrum in templo Concionatores, ut egerunt plurimus, cum de moribus agerent; & ideo minus distincte locuti sunt quam cum de se descriptis.* Dubio procul, si Patres desiderent esse Patres, atque in Casuistarum plurimum mentes & animos transformarent, istorum plurimum laxitates docerent. Francolinus subdit, se laudare tantummodo probatissimos recentiores, non illos quorum luxuriantiam in opinando licentiam sapientissimae damnarunt Alexander VII. & Innocentius XI. in suis decretis. Sed, ut alibi ostendemus, inter probatissimos omnique laude dignissimos eos profecto habet quorum propositiones praefati Pontifices improbarunt. Et sane non Francolinum modo, sed etiam mihi probatissimi sunt plures qui restrictiones pure mentales licentiae docuerunt. Distinctionem vero quam Auctor iste ponit inter Patres docentes in scholis & Patres e fuggellu in templis concionantes, sapientissimus Pater Elizalda ait, esse potissimum praesentis, non benignitatis, quae indivisa est a caritate Christi, sed laxitatis originem. Quin addit Elizalda, hanc distinctionem characterem esse Pharisaorum, qui e fuggellu in templis veram doctrinam praedicabant: quapropter dixit Christus: *Quae dicunt, facite*: in privatis vero scholis fallas & erroneas opiniones evulgabant; & propterea dixit idemmet Christus: *Curate a doctrinis Pharisaorum*. Verum de hac eruditissima, nostraeque aetati peropportuna interpretatione Patris Elizaldae suis loco didici sumus. Quae omnia eo solum dicta volumus: ut obiter indicemus, Francolinum sua distinctione Patrum auctoritatem elevare: hanc ipsam quippe P. Francolini distinctionem excoGITANT Lutherani, & Calvinistae, ut in nihilum redigerent Patrum auctoritatem. Vellem ut P. Francolinus aliquid documentum attulisset, quod evinceret, Patres cauti, seu magis distincte, cum de fide quam cum de moribus scriberent, locutos fuisse. Minori forte zelo investiti sunt contra peccata quam cum fide, quam contra peccata quae cum moribus pugnant? An non aequo errat qui morum, ac qui fidei doctrinam addeat? Distinctio itaque laudata P. Francolini, ut mitissime loquar, falsa est, & Patribus Ec-

clesiis quam maxime iniuriola. Si enim minus distincte locuti sunt de moribus ac de fide; ex hac universalis regula inferitur, vix posse quidquam certi ex Patribus in morum materia colligi, quia minus distincte locuti sunt iuxta Francolinum. Sed iuxta loco ostendemus, tum in morum, tum in fidei controversiis distincte, & enucleate locutos fuisse sanctos Ecclesiae Patres; quavis neque opinionem omnes quae recentes Casuistae in morum materia excogitant, neque errores quos haeretici adversus fidei dogmata procederunt, expresse refutati in Patribus reperiantur. Sed doctrina generalis invenitur in eorum operibus, qua tum morum, tum fidei regulas Evangelio contrarias reliquimus. Verum, ut dixi, de hoc fultus alibi.

VIII. Plurimos alios casus subnectere possem, qui ab Augustino in hac materia resolvuntur, opposita prolixius doctrina ab ea quae eodem casu resolvunt plures recentiores Theologi, qui non multum recedere videntur ab antiquis mendaciorum defensoribus. Quin, ut mihi videtur, salvo meliori iudicio, istorum quidam mendacia quae vocant materialia, iuramento firmari posse defendunt; & in his eventibus adhibenda in quibus qui mendacia defendebant, eadem minime usurpabant. Nam Casuista cum ceteris solum ad tuendam vitam, pudicitiam, aut quid simile, veniabiliter licitum esse mendacii usum dicebat; secus ad tuendas res domesticas, merces, honorem, pro quibus conservandis licita docent Casuistae nostri mendacia materialia, quae antiquis formalia erant. Ex his paucis apparet verae propositiones quartam, & sextam descriptas supra cap. 111.

CAPUT IX.

Doctrina recentiorum de restrictionibus pure mentalibus falsa est, & iure ab Ecclesia damnata.

I. **H**Actenus. Historici personam gestimus, nunc autem, quae improbanda, quae delibenda sunt ex iis quae descriptimus, clare, distincteque demonstramus, oportet. Antequam vero quidquam in hac difficultissima quaestione illius quod nobis probabilissimum videtur statuamus, primo quae nobis certo falsa sunt, vel apparent, impugnabimus; deinde sententia nostra promovemus. A confutatione itaque restrictionum pure mentalium ordimur.

II. Restrictio pure mentalis, ut dictum fuit tunc est, quando verba & absolutae considerata, & omnibus circumstantiis inspectis, consistunt orationem exterius falsam, & in mente loquen-

tis aliquid subintelligitur, quo fit vera ipsi loquenti; nullo tamen signo externo audiens deprehendere potest id quod in mente loquentis rellingitur, ut si quis dicat, *Petrus est mortuus*, intelligendo intra mentem suam *civiler*.

III. Omnes Doctores catholici post damnatam prohibitionem ab Innocentio XI. damnant ulum restrictionum mentalium; quavis ante praefatam damnationem Casuista communiter, & indignes etiam Theologi aliqui eundem propagarent ut licitum. Mox tamen autem evincitur, restrictiones pure mentales esse mera mendacia. Atque in primis auctoritate D. Augustini ostenditur. Inquit enim Lib. de mend. cap. xviii. *Nam de falso testimonio, quod in decem praeceptis legis positum est, nullo modo contendere potest, dilectionem veritatis in corde servandam, & profertendum falsum ad quem apud quem dicitur testimonium. Cum enim Deo tantum dicitur, tunc tantum in corde veritas amplectenda est. Cum autem homini dicitur, etiam ore corporis verum profertendum est: quia homo non est cordis inspector.* Damnat itaque Augustinus restrictionem veritatis intra mentis latibula, dum homines alloquimur, vultque illis ore corporis veritatem manifestandam esse.

IV. Auctoritati accedit ratio perspicua. Restrictio mentalis omnino interna, quam descriptimus, est verum mendacium: quoniam mendacium nihil aliud est quam locutio oris, menti loquentis difformis. Sed locutio sub restrictione mentali prolata, est omnino difformis menti loquentis. Est ergo mendacium. Probat minor propositio. Verba usurpata sub restrictione mentali, nec absolute, nec inspectis circumstantiis prodant exterius conceptum internum ipsius loquentis: quod patet exemplis quibus utuntur talium restrictionum patroni. Dum cum Tamburino dicitur, *Iuro per Deum me hac nocte non dormisse*, intelligendo vestitum, propositio absoluta, non dormivi, ante restrictionem mentalem falsa est. Ergo etiam post restrictionem mentalem. Quippe haec restrictio mentalis nec vocem, nec rem significatam per vocem mutat: seu propositio, non dormivi, eadem est in se & ante, & post restrictionem mentalem. Ergo, si ante restrictionem mentis falsum est te non dormivisse, falsum quoque erit post eandem restrictionem. Quod autem haec restrictio nec rem significatam per voces significantes valeat mutare, res est manifesta. Confirmatur alio exemplo quo uti solent. Qui dicit, *Non comedi carnes*, intelligendo *humanas*, vitium exterioris propositionis negat absolute, & univerle omnem cuiusque carnis comestionem. At in-

ternas conceptus loquentis non est universalis negans cuiuscunque carnis comestionem, sed restringitur ad solas carnes humanas excludendas. Ergo locutio externa difformis est menti loquentis, & consequenter mendax.

V. Tandem confirmatur et eo quod eadem absurda, eadem incommoda restrictionem pure mentalem, ac ipsam mendacium consequantur. Duo maxima & extrema mala ex mendacio proficisci, animadvertit D. August. quorum primum fidei nostrae fundamentum potissimum suffodit. Si mendacium namque aliquando liceret, iam & Deus, & Prophetae, & Evangelistae illo uti possent, ac doctrinam tradere mendacis involutam: quo admissio tota subverteretur Ecclesia. Nec aliqua ratio assignari potest cur homines, secus Deo, & Prophetis licita mendacia sint. Quapropter mendaciorum antiqui patroni idcirco mentis in extrema necessitate licere docebant, quia in Scripturis sanctis Patriarchas, Prophetasque mentis quoque fuisse aliquo culpa autumabant. Porro quod idem omnino incommodum ex restrictione pure mentali oritur, res clara est. Nam, semel admissum quod locutio, velo restrictionis mentalis recta, licita sit, nihil vetat quominus eodem scriptis consignetur. Quae ratione possessus suspicari, & timere, ne plura reperiretur in sacra Scriptura, vera tantum secundum restrictionem mentalem nobis incoGNITA; falsa vero secundum sensum quem verba sua natura produunt. Ubenque dubitanti locus occurreret, num Scripturae licet verborum artificio usum fuerit: sic ferire certitudinem fidei divinae, vacillarent omnia religionis nostrae fundamenta. Alterum, & praecipuum incommodum quod mendacium parit, est destructio humanae societatis, quae in mutua internum conceptuum communicatione sita est. Verba autem inlicita sunt ad manifestandam conceptum mentis internum. Quare, sicut ex hypothetico quod mendacium aliquando liceret, humanum commercium commoveret, fides inter homines proficisci, quae semper adest dubitanti ratio, num loquens mendacio uteretur, aut veritatem promitteret; ita quoque, admissio licito ulum restrictionum mentalium, societatis abrumperet humana: quoniam licitum cuiusque ellet adfirmare, & iurare quaecumque vellet, quavis falsa secundum sensum quem praesertunt verba: eo vel maxime quod iuxta doctrinam Tamburini, & aliorum, quam exhibuimus supra c. vi. n. 16. tametsi verba nullo modo patiantur talem equivocationem, seu mentis restrictionem. *Hec alio intelligere ex mera mea voluntate. Iuro v. aliud intelligere, & univerle omnem cuiusque carnis comestionem. At in-*

rat, aut fallitur, sicut homo, hoc debet loqui
quod animo gerit, sive illud verum sit, sive
pateat, & non fit. Omnis autem qui men-
tur, contra id quod animo sentit, loquitur
voluntate fallendi, Et istique verba propria
sunt infirmitati, non per que homines la veritatem
fallant, sed per que in alienis quibusque notitia
tam cogitationes suas proferat. Verbis ergo
ut ad fallaciam, non ad quod infirmitas
sunt, peccatum est. Nec ideo illud menda-
cium putandum est esse peccatum, quia possi-
mus aliquando alicui prodesse mentiendo: pos-
sumus enim & furando, si pauper, cui pa-
lam datur, sentit commodum, & dices, cui
clam tollitur, non sentit incommodum. Nec
ideo tale fortium quicquam dixerit non esse pec-
catum. "Paucioribus verbis totam Augustini
doctrinam nobis exhibet D. Th. 2. 2. q. cx.
art. 2. Mendacium est malum ex genere, est
enim alius cadens super indebitum materiam.
Cum enim voces naturaliter sint signa intelli-
gentium, innaturaliter est mendacium, quod ali-
quis voce significat id quod non habet in mente.

IV. Ut hæc Augustini, & Th. doctrina da-
rter percipiatur, omne æquivocatione libu-
ta, advertendum est, quod dum Angelicus di-
cit, verba esse signa naturaliter conceptum ani-
mi, non excludit, sive non negat eadem verba
esse signa, ut aiunt, ad placitum. Siquidem
verba sunt signa ad placitum, quatenus a Dei,
vel ab hominum voluntate pendet quod hoc po-
tius significet quam aliud. Minime autem ab
hominum voluntate pendet quod hæc verba sint
signa secretorum cordis. Homines in prima in-
stitutione poterant ex arbitrio eandem vocem
a potius quam alia significatione donare. Ad
efficere nunquam poterant, ut possint ut
voces, quancunque fruantur significatione, non
sint signa representantia conceptus mentis.
Ne multa; quod verba hæc præ alia signifi-
cationem habeant, institutionis humane est;
quod revelat cordis arcana, a natura habent.
Respublica humana vocum significationes muta-
re potest, sed quod signa sint que internos
animi sensus in communi sermone prodant,
eis adimere humana Respublica nequit. Qui-
bus præmissis, evidens demonstratio formatur
adversus opinionem que statuit in aliqua gra-
vi necessitate verba nihil significare.

V. Homo a nature auctore habet faculta-
tem loquendi, seu, ut aiunt, quod fit discursi-
vus: cuius facultatis munus est revelare interio-
res mentis conceptus. Ad facultatem hæc e-
xercere homo nequit, nisi instrumentum corpo-
re verborum, eo quod spiritus, & corpore com-
posita illius natura sit. Anima corpore spoliata

seipsa conceptus suos prodit: corpori agglutina-
tus istius organus eget, ut in publicum edat par-
tus suos. Hanc doctrinam præter Augustinum,
Th., ceterosque Patres, tradit vel ipse Mar-
cus Tullius Orat. pro A. Cæcina propædium,
ubi declarat, verba instituta esse voluntatem
corporis velo contentam revelant: Sermo her-
cule & familiaris; & quotidianus non cohererebit,
si verba inter nos encupisimus... Voluntas, que
si tacitis nobis, intelligi potest, verbis omnino
non uteretur: quia non potest, verba reperta
sunt, non que impedirent, sed que militarent
voluntatem. Hoc principium nulli cavillationi
obnoxium est. Atqui hominum Respublice mi-
nime licet aut privare facultatem aliquam eo
sine quem ei natura indidit, vel eidem contrari-
um præstitueret. Ergo, cum finis facultatis lo-
quendi in homine sit manifestare animi secreta
mediis verbis, nulla hominum voluntas potest
adimere facultati loquendi vim manifestandi
interna secreta, cum hæc vim a natura habeat.

Quid? Valet ne universa humana Respublica
in aliquo casu expere hominibus facultatem
loquendi? Valet ne huius facultati adimere ali-
quo in casu vim prodendi interna secreta? Er-
go neque valet adimere verbis significationem.
Si enim verba non significantur, homo non
potest suos conceptus revelare, quia sine verbis
revelare eisdem nequit. Igitur si Respublica
hominem facultate loquendi privare nequit,
neque facultati loquendi adimere potest vim
manifestandi internos conceptus; legitima illa-
tionem consequitur neque verba spoliare posse
sua significatione. Quandoquidem verba sua signi-
ficatione destituta nequeunt in humana locutione
esse signa manifestantia interiores mentis
sensus. Hæc siquidem tria, nimirum quod
homo potitur facultate loquendi, quod finis
istius locutionis sit revelatio secretorum cor-
dis, & postremo quod verba data a natura
hominis sint, quibus hæc finis facultatem ex-
ercere loquendi, & prodendi sua secreta, ita
sint invicem connexa, ut qui in unum non
dominatur, neque in aliud. Potest utique ho-
mo aut loqui, aut silere, prout sibi expediens
visum fuerit. At, facta positione quod loqui
velit, aut respondere cogatur, iuxta nature
leges verbis utatur necesse est, que pandant
plus aut minus clare internos suos conceptus.
Aliter finem a natura præstitutum perverte-
ret. Idque exemplis confirmari potest. Natura
hominis potestatem comedendi dedit in
eum finem ut naturam conservet. Potest ho-
mo comedere, aut non comedere. At, si
semel comedat, nequit eo alium quam con-
servandæ nature finem comedere. Et hi qui

ob solam voluptatem, & delectationem com-
mendant, peccant, pervertuntque nature fi-
nem. Quemadmodum autem hominum Res-
publica nequit facultatem comedendi hoc ius
sine privare, aut eidem finem contrarium
præstitueret; ita nequit humanas voces suo fi-
ne, qui est manifestare mentis secreta, priva-
re, aut finem contrarium eidem affigere.

CAPUT XI.

Refellitur responsio Tamburini, cuius assertio
laxior omnino videtur ipsa propositione
damnata de restrictionibus mentis.

I. Thomas Tamburinus Lib. II. in Decal.
c. II. §. 2. n. 6. pag. 81. illum perdo-
ctum Cardinalem Pallavicinum, quem Cata-
taneus laudat in favorem suæ opinionis, allegat
pro contraria sententia, negante verba
effiri posse tantum materialiter. Objicit ita-
que Tamburinus auctoritatem Pallavicini
in his verbis. "At hoc modo loqueretur
pactum Reipub. quod in consuetudine lin-
que inter homines tacite initium fuit, ut
significative proferrentur verba, non vero
solum materialiter. Lege Sfortiani Palla-
vicinum in sua Theologia Lib. III. d. 2. n.
17. apud Tancredum.

Respondeo, eiusmodi pactum nimis spe-
culative ab ingeniosissimo excogitatum esse.
Addo, esse assuissæ conventionem ut per
illas voces possent aperire homines conce-
ptus suos; et concedo nunquam assuissæ
pactum quibusvis idem possent (quando
vellet) illis materialiter esse. Certe
sic esserunt infantes, sic adulti, sic exstir-
patores, & typographi quando excribant,
vel imprimunt verba alterius lingue. Cui
ergo non inualis occasio, quando homi-
ni libenter? "Hactenus Tamburinus.

II. Auctores qui ante Innocentium XI.
desidebant restrictiones mentales in locutione,
cuius verba restrictionem pure mentalem
patiuntur, laxitate opinionis temperabant,
hoc addito. Decebat siquidem, neminem
posse ut prælati restrictionibus, nisi causa
tenendi propriam, vel alterius vitam, hono-
rem, res domesticas, vel quia simile. Eo-
rum doctrina de restrictione pure mentali du-
plici fuco obregebatur, nimirum quod unus
restrictionis mentalis tunc solum esset licitus,
quando & verba sermonis talem restrictionem
mere internam patiuntur, & quando causa
rationabilis adit adhibendi præfatis restrictio-

nes in communi sermone. Nihil tamen mi-
nus opinio illarum scripta est.

III. Tamburinus, eiusmodi limitationis præ-
tis, in primis contra Sanchez, ut vidimus
supra, statuit loco citato num. 4. te posse
ad libitum restringere in mente quemcumque
sententiam, licet verba talem restrictionem non
patiuntur. Hic est primus laxitatis gradus,
quem propositioni damnata Tamburinus ad-
dit. Verum quod posse iuberet Tamburinus ad-
dit ad libitum verba esse verba materialiter,
nempe omni significatione spoliata, cuius-
que laxitatis limites prætergraderet, horro-
remque ingerit. Tam mendaciorum, quam
restrictionum mentalium defensorum, tantum-
modo necessitate gravissima, vel gravi iuxta
paucos, de quibus infra, urgente, licitum
aiunt propugnabunt; Tamburinus vero, nul-
lo levato limite, docerit, quancumque
hominum libenter, licere ei adhibere verba
materialiter, seu mendacia materialia, quod
reipia idem est. Excipit solum casum in quo
talibus locutione materialis damnatum interret
proximo, quod esset mendacium perniciosum:
de quo nemo Christianorum umquam dubi-
tavit.

IV. Sed Tamburini rationes commedite-
mur. Pueri esserunt has voces materialiter
adulti additentes linguas exoticas, typogra-
phi verba alterius lingue imprimentes. Ad-
dunt alii, inde dicendam de his qui recitant
aliorum verba, quin ad eorum mentem sese
conformant, uti patet in Propheeta David re-
ferente illa verba: Dixit respiciens in corde suo:
Non est Deus. Confirmant vero hæc omnia
hoc pacto. Verba accipi possunt ut verba
solum materialiter. Si verba ut verba, ac-
cipiantur, nemo eis in alium finem uti valet,
nisi ad significantes mentales conceptus; si
vero voces accipiantur secundum merum sonum
materiale, tunc quicque uti poterit
sentire, non ad exprimentos animi interiores
sensus, sed ad occultandum veritatem. Sic
ratiocinantur alii. Sed Tamburinus, missis
his distinctiunculis, contendit, neque aucto-
rem nature, neque Kemplicam humanam
aliquid onus impoissibile esserendi verba signi-
ficative; & gratis concessio assuissæ inter
hominum conventionem proferendi verba ut si-
gnificantia; At concedo, inquit, nunquam
assuissæ pactum quomocumque idem possent
vellet illas materialiter esse.

V. Ut ab ultimis Tamburini verbis suspi-
cem, prout mihi videtur, hæc doctrina
continet manifestum errorem. Nullæ præ-
cipit ut verba sint signa representantia animi

senſa? Nullum pactum, nulla lex iubet uſurpanda eſſe verba ad quodcum ſignificandum? Ad libitum homo verba uſurpare valet in communi, ſeruoque ſermone, quin nihil ſignificet? Cederem quod ſi hoc Tamburini doctrina ad tribunal Eccleſiæ deſcenderet, non eaderet a cenſura immunitas. Eam ſane damnarunt Cicero, Auguſtinus, & Thomas in ſecutis capite præcedenti auctoritatibus, iterumque eam convellit Auguſtinus Lib. I. de doctr. chriſt. cap. 11. *Sunt autem alia ſigna, quorum omnis uſus in ſignificando eſt, ſicut ſunt verba. Nemo enim utitur verbis, niſi aliquid ſignificandi gratia.* Si hæc Auguſtini auctoritatem in examen revocaret Tauburninus, eam ut ſaliam dubio procul reiſciſcit. Nemo utitur verbis, niſi quiddam ſignificandi gratia? Nonne, repoliſſet Tamburinus, pueri, nonne typographi, nonne adſcendentes linguas exteras verba uſurpant, quin nihil ſignificant? Falla eſt ergo Auguſtini doctrina. Sic argutus fuiſſet Tamburinus: cuius nos doctrinam ut aperitiſſime falſam improbamus, & Auguſtinianam amplectimur.

VI. Ut autem Tamburini, & aliorum Scriptorum obſervationem nullo negotio convellamus, illud eſt animadvertendum, quod eſt tamen curvum perivium, nimirum nobis nunc ſermonem eſſe de verbis uſurpatis in communi, ſeruoque ſermone, in quo interna cordis ſecreta invicem revelantur. Quid ſutilius opponi poteſt quam id quod obicit Tamburinus de pueris, ac de typographis imprimendis verba alterius lingue? Cur non adiecit, pluraque non modo verba, ſed períodos proferre; & pias quoque voces ipſas quas edunt homines, emittere? Quid alia brutis dicemus, qui voces edunt, que indicant, manifeſtantque intentiones ſenſus? Vocem latras emittit canis, & admonet domum invadi, vel famem qua laborat, ostendit. Rugit leo, & indicat ire ſua ardorem. Quis tamen dixit, bruta iſta loqui? Idem de pueris, de adultis diſcipientibus linguas exteras, qui edunt voces, nec tamen loquuntur: ſermo inquit eſt de pueris nondum lumine rationis præditis. Et adulti, dum dicunt linguas exteras, quatenus dicunt, non uturpant voces ut inſtrumenta locutionis, in qua proximo manifeſtanda ſint ſecreta. Mirum ſane eſt nenias adeo pueriles, & commuta adeo inepta obrudi poſſe a viris qui theologiam ſcientiam proſitebantur. Quæſito liquidem eſt de verbis uſurpatis in ſermone humano, in locutionibus quibus homines invicem per modum interrogatiōnis, & reſponſionis mutuo ſibi ſecreta pan-

dunt. Paucis: quæſtio eſt de ſermone hominis ut homo eſt, diſtinctus a brutis, & ab Angelis. Prout brutis ſuperior eſt, ratioeatur, atque ſecreta ſua aliſis communicat; quantum interior Angelis, inſtrumentis indiget corporicis, quibus modo ſenſibili cogitationis ſuas aliis manifeſter. Quibus poſſitis, quibus obtrudere auti poſſe in communi ſermone ultraſtra a nobis verba ut ſunt tonus materialis, & tamquam nihil ſignificantia? Secus vero dicendum, ſi accipiunt verba ut verba? Hæc diſtinctio applicata communi, ſeruoque locutioni, adeo ſutilis eſt, & puerilis, ut pudeat eam longius impugnare. Concludamus ergo, ſententiam Tamburini, & eorum qui eidem adherent, longe laxiorem eſſe quam ipſam propoſitionem damnatam de reſtrictionibus mentis, ob rationes ſupra adductas.

CAPUT XII.

Opinio P. Cattanei, & P. La-Croix, aliorumque paucorum, qui comparant mendacium ſeruo in extrema neceſſitate commiſſo, non videtur conſentanea doctrina Eccleſiæ.

L Nte omnia proponenda eſt Cattanei ſententia propriis ipſius verbis. Sic ergo ſcribit T. I. lect. ſac. lec. xlv. *E præd quando dicitur, che non può diſtina bugia uſſiſſima, nè pure a fine di ſalvar dall' incendio una miſera città, ſappiate, che nè pure per un tal fine è lecito fare un lavocino di un mezzo ſoldo, e nè pur di un ſol ſilo di ſera. Ma ſiccome in un tal caſo ciò non farebbe più lavocino (eſſendoli così convenuto tra gli uomini per il publico bene) così quella per la Beſta ragione eſſerebbe di eſſere bugia, eſſendo la univerſità di tutti gli uomini non meno padrona di poter di tutte le coſe che del ſignificato delle parole che eſſa inſtituit a beneficio del mondo. E ſi avverta, che ciò deve ſpecialmente intenderſi, quando alcuno è interrogato, eſſendo contro ogni voglia di omnia, che in tali caſi la meſeſima conſiſſa ſua obligata a ſervire di miſtra alla ſelleſtatezza. Que latineſic reddo. . . Et propter ea, cum audis mendacium officium proferri licite haud poſſe, nec in eum ſinem ut ab incendio integram ſubducas civitatem: ſcias oportet, neque ob eundem ſinem licitum eſſe furtum dimidii ſolidi ſolius aut unius ſili ſerici. At quemadmodum tali in caſu furtum non eſt furtum (quod licet inter homines conventum ob publicum bonum ſit) eadem ratione mendacium non ſolvet mendacium. Quoniam humani generis*

univerſitas, non minus omnium rerum quam verborum domino poſſit. Animadvertendum autem, hoc præcipue intelligentum eſſe, quando ſi interrogatur; cum omnibus honeſtatis regulis adverſetur ut in ſimilibus caſibus ipſamet honeſtas inferius violari debeat. Hæc eſt ſententia Cattanei, quam ſupra c. v. ſupra exſcripſimus. Primum omnium obſervanda ſunt ultima verba, nimirum quod hæc doctrina poſſimum intelligenda eſt in reſponſionibus coactis, que interrogatori inſultu exhibende ſunt. Si præcipue in his caſibus intelligenda eſt reſecta doctrina, inferius quod aſolui e poſſit aliis quoque caſibus applicari, ſicut reſpiciam applicat Cattaneus.

II. Magis caute loquitur P. La-Croix; faceret tamen ipſe mendacium in graviſſimis caſibus non eſſe mendacium; eſſe vero ceſſante graviſſima cauſa. Hæc ſunt verba P. La-Croix: *Extra autem hoc, ſimileſque caſus graviſſimos foret mendacium ſe uti vocibus.* Vide ſupra c. v. num. 7. ubi integram opinionem La-Croix retulimus.

III. Iuxta ergo itorum Theologorum doctrinam eadem ipſa locutio nunc eſt mendacium, nunc non eſt mendacium: illud ipſum Non modo negat, modo non negat, ſeu nihil ſignificat. Hæc P. Cattanei opinio triplici eſt capite repugnare videtur doctrina Eccleſiæ. In primis in hoc repugnat eidem quod furto mendacium comparat. Eccleſia docet, neque pro vita ſervanda licitum eſſe mendacium. *Særa Scriptura prohibet, pro alterius vita mentiri: cap. Super ec Extra de uſuris.* Ubi autem vel in aliquo canone, vel Concilio, vel Patre, aut Theologo antiquo habemus, vetitum eſſe furtum pro vita ſervanda? Solus Auctor iſte cum aliis paucis eodem modo de furto ac de mendacio loquitur. Si eadem eſſet utriusque, furti, & mendacii, ratio, cum nunquam Patres declarantur eſſe mentiam in extremis eventibus, ſicuti declarantur urgens neceſſitate furtum licitum eſſe? Ut prolixitatem vitent, miſiſſimus Patribus, ſolum D. Th., qui ceterorum Patrum voce loquitur, prædicam in medio. De furto hæc ſcribit Angelicus 2. 2. q. lxxvi. *Querit art. 7. utrum liceat alicui furari propter neceſſitatem.* Cui quæſtio ſic reſpondet. *Dicendum, quod ea que ſunt iuris humani, non poſſunt derogare iuri naturali, vel iuri divino. Secundum autem naturalem ordinem ex divina providentia inſtitutum res inferiores ſunt ordinatæ ad hoc quod ex his ſubveniatur hominum neceſſitati. Et ideo per rerum diſtributionem, & appropriationem ex iure humano precedentem non impeditur quin hominis neceſſitati ſit ſubvenien-*

tum ex huiusmodi rebus. Et ideo res quas alii qui ſuperabundanter habent, ex naturali iure debentur pauperum ſubſtantiati. Unde Ambroſius dicit, & habetur in Decretis diſt. lxxvii. Eſurientium panis eſt quem tu detines.

IV. In eadem 2. 2. q. cx. art. 3. querit, *utrum omne mendacium ſit peccatum, ſeu utrum liceat aliquando mentiri;* atque ſex ſibi obicit argumenta, que videtur ostendere, licitum quandoque eſſe mendacium. Sibi opponit diverſitatem Evangelistarum in ſcribendo, mendacia obſtrictum, amphibolias Abraham, & Jacob, homicidium vitandum, aliaque id genus. Deinde ſic reſpondet. *Dicendum, quod id quod eſt ſecundum ſemelum ex genere, nullo modo poteſt eſſe bonum, & licitum: quia ad hoc ut aliquid ſit bonum, requiritur quod omnia recte concurrant. Mendacium autem eſt malum ex genere: eſt enim actus cadens ſuper inobediens materiam. Cum enim voces naturaliter ſignificant intellectum, inaturaliter eſt & inobediens quod aliquis voce ſignificat id quod non habet in mente. Memoriter commendanda ſunt hæc ultima verba, que opportuna erunt ad eludenda quedam loſophitana que ſibi angelicæ doctrina colore opponunt adverſarii. Utique Angelicus cum omnibus Patribus, & Theologis docet, occultandam in pluribus caſibus eſſe veritatem ſub aliqua diſſimulatione, nempſe loquitur, ſeu ad alia convertendo ſermonem; nunquam tamen licet occultare veritatem, iuxta Angelicum, media voce que aliud ſignificet quam id quod loquens in mente habet.*

V. D. Th. ergo conceptis verbis docet, licitum eſſe aliquando furari. Cur? Quia, inquit hoc laudato in argumento Sed contra, in neceſſitate ſunt omnia communia. Cur ſunt omnia communia in neceſſitate? Quia ſuapte natura aliquando fuerunt communia; & iure totum humano diſtino invecitæ eſt. Quoniam vero loquitur humani iuris, ut eſt bonorum partium, non poſſunt iis que iuris ſunt naturaliſ, derogare: ideo diſtino bonorum non abſoluit primarium ius naturale, quo homines poſſuntur in bona temporalia, neceſſaria ad propriam vitam ſervandam. *Hæc enim conditione, hoc onere, hoc pacto Republica humani generis bona temporalia diſtino, ut in extrema neceſſitate omnia remanent communia.* Quibus abundantem portione impertire, iſdem omnia impoſuit licentiam pauperibus. Et quia legem itam, legem pactum Republica humani generis tacito conſenſu edidit, & Deus ipſe ſupremus rerum dominus, qui omnia creavit, ut hominum ſuſtentionem inſerviret, bonorum diſtino tale debuit adiecit: omnes partam

fatam legem, & pactum agnoscunt, nemo minus illud ignorat. Nonne Scriptura sancta, nonne Patres, nonne Theologi, nonne vel ipsi rustici *hanc*, ut ita dicam, *perfectionem* bonorum partitioni adiectam preceant, predicant, & data occasione, executioni demandant?

VI. Porro, si Republica humana eandem exceptionem adiecisset debito manifestandi veritatem quam appolluit rerum divisioni, ut scilicet licitum foret mentiri, necessitate urgente, quemadmodum licitum est furari in simili casu; nunquid Patres omnes tale privilegium, ad conservandam vitam, pudicitiam, & intercedendum animam ipsam necessarium, illuissent? Sed quid dico, illuissent? An ne reipso opus tum docuissent? A Augustinus, & Angelicus cum ceteris omnibus proponunt sibi, utrum liceat aliquando ad evitandum homicidium mentiri. Minus malum sibi obicit, loco Angelicus ubi supra, *est eligendum, ut vitetur minus malum*... Sed minus nocentium est quod aliquis generet falsam opinionem in animo alicuius quam quod aliquis occidat, vel occidatur. Ergo licite potest homo mentiri, ut unum preseruet ab homicidio, & alium preseruet a morte. Maior necessitas vix potest contingere. Est implet casus quem proponit Cattaneus cum aliis. Quid respondet Angelicus? *Ad quartam dicendum, quod mendacium non solum habet rationem peccati ex animo quod inferat proximo, sed et sua inordinatione, ut dicitur in corp.* Non licet autem aliqui illicita inordinatione ad impediendum nocentia, & defectus aliorum; sicut non licet furari ad hoc quod homo elemosinam faciat, nisi forte in casu necessitatis, in qua omnia sunt communia. Et ideo non est licitum mendacium dicere ad hoc quod aliquis alium a quocunque periculo liberet. Licet tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione, ut Augustinus dicit in Lib. de Mendacio. Corde dicit itaque Angelicus non posse furari in casu necessitatis; negat expresse, nos posse mentiri in eodem necessitatis casu. Ergo secundum Th. Augustinum, ceterosque Patres falsa est P. Cattanei, & P. Le-Croix opinio, quae eodem modo de furto, ac de mendacio loquitur. Concedit utique Angelicus nos posse sub dissimulatione occultare prudenter veritatem; mentiri vero nunquam. An hic hincere valeant, sane non video.

VII. Fortasse reponent, non esse licitum mendacium formale, quod improbat Angelicus cum Augustino, licere vero mendacium materiale. Ad hoc non est nisi verborum illusio. Quoniam, cum Patres negent in extremo casu vitandae mortis nos posse mentiri,

decernunt mendacium in hoc casu esse formale, & non posse nuncupari materiale. Et ut omnes evadendi periculum oculum, concedit ne me posse, si velim, mentiri in casu necessitatis? Id sane negare nequis. Sicarius domum meam ingreditur gladio licitum, occidit patrem meum. Me interrogat, an domi sit. Ego paratus sum mentiri officio, ut vitam patris servem. Quaro, quae verba proferre debeo, ut apertum mendacium committam? Non sane alia, nisi haec: *Non est domi*. P. Cattaneus dicit, quod hoc est mendacium materiale. Quid addi debet, ut fiat formale? Ut habeam animum occidendi veritatem, & iuvandi proximum? Ad ista est cuiusque mendaci officio finis. Quid ergo requiritur? Ut animum non intendam in pactum a Republica humana conditum, quod declarat verba tunc nihil significare? At, si hoc adesse reipso pacto, licet mentiri, sicut licet furari. Sed Patres docent licitum furum, & illicitum mendacium. Ergo chimericum est pactum asserum.

VIII. Ne autem gratis dixisse videamur, omnes Patres cum D. Th. docere, licitum esse furum in casu necessitatis, licet mendacium, lubet quae dicta sunt, universi Patrum doctrina confirmare. Valentianus, Marcionite, Michael apud Ter. ut in eodem Lib. III. adversus haereses, c. xlix. & August. Lib. II. contra Marcionem, c. xx. fati damnabant populum Israeliticum, quod Aegyptios spoliasent auro, & argento, ut habetur Exod. cap. xii. ver. 35. Petierunt ab Aegyptiis vasa argentea, & aurea, vestemque plurimam. Dominus autem dedit gratiam populo coram Aegyptiis, ut commoherent eis, & spoliarent Aegyptios. Quod furum Deus non punivit, sed approbavit. Opponunt Origenes, Cassianus, alique plures apud eundem Augustinum, obstrictos Aegyptios mentitis fuisse, Deumque remunerale eisimodum mendaci. Ergo interebant, mendacia licita esse gravi urgente causa.

IX. Quid respondent Patres? Unanimi confessione dicunt, Hebraeos nullum commississe furum, eo quod, ait D. Th., *filiis Israel tollere spolia Aegyptiorum ex precepto Domini hoc decernentis*. Cum enim Deus dominio in omnia a se electa polleat, potest pro arbitrio eadem, cuiusque voluerit, impertiri. Eandem omnino responsonem exhibent Patres omnes. Ad aliud vero exemplum ex eadem Scriptura depromptum, quid reponunt? Omnes ad unum fatentur, & obstrictos, & Raab Hierichuanam mentitas fuisse. Unum laudasse sufficit Augustinum, qui Lib. contra mend.

rap. xv. haec scribit: *Sed quod scriptum est, bene Deum fecisse cum Hebraeis obstrictibus, & Raab Hierichuanam meretricem, non ideo factum est, quia merita sunt, sed quia in homines Dei miserandos fuerunt. Non est itaque in eis venioserata fallacia, sed benevolentia; venioserata meritis, non iniquitas mentientis.*

X. Obvia hic fuisset Cattanei, aliorumque responsio, nimirum neque Hebraeos furum, neque mulieres praestas mendacium perpetrare: quoniam, ut inquit Auctor iste, *humani generis universitas non minus omnium rerum quam verborum domino possit*. Cur itaque oppolita omnino via incedere Patres, Israeliticis viros de furis laque pargantes, & mulierem mendacii damnantem? Non sane ob aliam rationem, nisi quia, ut ait Angelicus, mendacium est malum ex genere suo, eo quod pervertat ordinem naturae, quae verba instituit, ut essent signa eorum quae in mente perimus; retum autem divisio iure humano inventa fuit, hac conditione, & pacto, ut in necessitate omnia, ut primum, remaneret communia. Quid ad haec? An argumentum negativum dicit? An Patres non improbant reipso commentitiam hac Reipublicae legem, spoliante verba quacunque significatione, cum doceant, mendacium in extrema necessitate prolatum esse peccatum, quia ex natura sua malum est, & quia verborum essentia in communi, levisque locutione tota sita in significatione est?

XI. Recensita opinio secundo loco repugnat doctrinae Ecclesiae, ut mihi videatur, apertissime, salvo ferre meliori iudicio: eo quod laxior sit ipsa doctrina restrictionum mentalium ab Ecclesia proscripta. Siquidem in restrictionibus mentalibus torquendum est ingenium, vexanda est mens, ut insulam internum, quae verba patiatur, loquens excogitet. Et tamen haec doctrina proscripta est. P. Cattaneus vero, ut ab hac mentis molestia homines liberaret, animos eis addidit, ut absolute sine ulla restrictione, sine ulla incommodo regerant in fronte inuisi interrogatoris rotundum NON, & eo erunt magis innocentes, quo apertius, audaciusque non illud saeculabuntur in vultum aggressantis sinceritatem hominis.

XII. Tertio tandem loco haec opinio doctrinae Ecclesiae repugnat, quod non solum in extrema necessitate, sed ad quodcumque etiam notabile incommodum evitandum, doceat verba delicti propria significatione. Quare non solum improbanda est, quia statuit licitum esse mentiri, sicut licitum est furari in extrema necessitate; verum etiam ultra progreditur: docet enim licitum esse mentiri ad quodlibet grave

incommodum declinandum. Quare ex doctrina ipsius P. Cattanei eius opinio videtur non solum proscripta in propositionibus 26, & 27. damnatis ab Innocentio XI. sed etiam in propositione 36. eundem Pontificis, quae est eiusmodi: *Peccatum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*. P. Cattaneus docet, Republicam humani generis eandem legem edidisse respectu furii, & verborum. Sed iuxta Ecclesiae doctrinam furum amittit malitiam furii, evaditque materiale, seu non est furum, in ulla extrema necessitate. Ergo, admilla opinione Cattanei de lege Reipublicae respectu verborum, haec verba amittunt suam significationem in sola extrema necessitate, sicut furum? Atque P. Cattaneus suam legem commentitiam de verbis nihil significantibus extendit ad casum non solum extremum, sed graves, & fere leves. Haec enim doctrina sua excusat mercatorem, negantem se habere panem, quem habet, ne aliquot illius panes ulnas emptori periculose solutionis vendat; excusat alteram negantem se habere nummos, quibus abundat, nec centum nummo det mutuario, de quo dubitat, an sit solvendo. Verum utique est quod eiusmodi casus prius alia via, nempe restrictionis, quam ipse non pure mentalem appellat, a mendacio purgat. At quia non omnes apti sunt ad eiusmodi amphibologias efformandas; ideo, ut vitium omnibus perviam, & facilem aperiat, adiciendum legem Reipublicae privantem verba quacunque significatione. Est, quavis (ne quidem diffusam) sub finem lectionis citata admonet, cavendum esse ne, sicut impotens bonorum cupiditas effingit necessitatem ubi non est; sic quoque idem contingat in verborum usu: eiusmodi tamen medicamina, & linimenta non profunt vulneri, quod indelicium iam est veritatis: eo vel maxime quod casus ab ipso Auctore propositi nullam produunt extremam necessitatem; & tandem ipse claudii suam lectionem his verbis: *Haec dixisse sufficit pro praxi casuum qui in dies occurrunt*. Casus autem sicarii quarentis patrem familias ad necem, quotidianus non est. Sed de hoc iterum infra.

mus homo alteri debet veritatis manifestatio-
nem. Hunc textum obicit Anonymus quidam
in allegatione pro defensione P. Cattani ad ver-
sus P. Orsi, qui non modo hunc allegatorem,
sed alios quosque adversarios validissime confu-
tavit, & lesellissime præ omnibus, quos ego legerim,
hanc versavit, & quoad fieri potest,
exhault controversiam.

XIV. In relatione textus quem Anonymus
obicit ex D. Thoma, bona fides desideratur.
Textus laudatus mutilus est. In verbis relatis
D. Thomas loquitur de debito manifestandi veri-
tatem, quam sepe posuimus, & lesellissime
debemus occupare, dum scilicet illius manifesta-
tio dampnum parit. Hoc vero sublato, ex
debito honestatis, quia homo est animal socia-
bile, tenetur communicare aliis veritatem.
Nonquam dicit Angelicus, quod, si homo
loqui velit, & suos internos conceptus revela-
re, non debeat verba aptare mentis conceptibus;
sed oppositum immo docet locutio ipsa, unde
Anonymus descripsit truncatum textum,
quem ego integrum transcribam. *Virtus autem
veritatis convenit quidem cum iustitia in duobus. . .
Quo quidem modo in hoc quod est ad alterum. . .
Alio modo in quantum iustitia equalitatem quan-
dam in rebus constituit: & hoc etiam facit vir-
tus veritatis: adequat enim signa rebus existen-
tibus circa ipsam. Deficit autem a propria ratio-
ne iustitia quantum ad rationem debiti. Non
enim hæc virtus attendit debitum legale. Vides
quam diversum sensum reddidit inter Angelici
textus ab eo quem offerunt decrepta ab Anony-
mo verba. Et hi sunt qui clamant a nobis mi-
nus sincere afferri Caluissianum verba, que
horrore ingerunt lætitudinis. Comparat Ange-
licus veritatem iustitiæ. Dicit primum veri-
tatem cum iustitia convenire in duobus: in
respectu ad alterum, & in constituenda æqua-
litate inter verba, & res existentes intra men-
tem hominis, que verbis manifestantur. Sub-
dit deinde veritatem differre a iustitia, quatenus
hec cogit hominem reddere id quod ex
iustitia debet, illumque debito legali de-
vincit; virtus autem veritatis non imponit
debitum legale manifestandi semper sua se-
creta, sed solum debitum morale, quatenus
societas, & commercium humanum, aut aliar
rationes exigere solent.*

XV. Plura alia obicit solent: sed infra illa
resolvemus. Adicere duntaxat iuvat, P. Do-
minicum Viva in commentariis ad propositiones
26. & 27. proscriptas ab Innocentio
XI. recitare hæc opinionem de materiali
significatione verborum, eamque affingere So-
to, qui nec remote eam indicat, Valentia,

Sanchez, & Pallavicino. Ipse tamen eam a
mendacio non excludit: ait namque n. 13.
*Verum, quidquid sit de hac opinione, que
fate mendacium non declinat, satis est illam
imuisse.* Nihilominus eam ut probabilem ali-
bi admittit: quia, quidquid a tribus, vel qua-
tuor excogitatur, ut probabile suscipitur.

CAPUT XIII

Communis plurium recentiorum opinio, que
restitutiones non pure mentales defendit
beneficio notitiae communicabilis, & in-
communicabilis, utilis, & non utilis ad dicen-
dum, sub examen inducitur. Non differi a
sententia Auctorum propugnantium restitu-
tiones pure mentales.

I. SOLA thematicis propositio verior ne ad-
versus me lectorem commoveat. Quo-
quam siquidem elati supercilii foret adverte
aliquibus videretur quod ego velim sub cri-
terium revocare communem recentiorum senten-
tiam. Quid? An, si tibi non probatur com-
munis opinio, audebis eam impugner? Num-
quid tu unus contra omnes? Abit. Immo,
quia consilium meæ exiguitatis, adherere ullo
firmis columnis omnium Patrum, & Docto-
rum, quos posuit Deus regere Ecclesiam suam,
quique mendacia impugnantur. Non ob id
tamen despicio recentiores, quos magni facio,
& veneror; sed plurium opiniones non mihi
probandur, quia proscripserunt ab Ecclesia,
vel in eisdem continentur, ut palam fiet. An-
tequam ultra progredior, illud considerandum
lectoris obitico, quod omnes fere eos casus quos
mendaciorum patroni defendebant, impugna-
bantque Angelicus cum ceteris Patribus, de-
fendunt pariter Auctores restitutionis pure men-
talis, postquam Ecclesia declaravit menda-
cium nunquam licere. Damnatis deinde men-
daciis, & restitutionibus pure mentalibus,
plurimi recentiores, qui scripserunt post decreta
Alexandri VII. & Innocentii XI. sub titulo
restitutionum non pure mentalium omnes fere
casus propugnant quos defendebant Auctores
propositionum damnatarum. Quod si lector,
ut certus evadat, periculum facere illius rei
velit, conferat que scribunt Salmanticenses,
alique plurimi ab illdem citati tract. XVII. c.
11. §. 6. n. 139. & seq. cum iis que Lib. III. c.
11. §. 6. n. 139. & seq. scribit Sanchez, qui certissime
in terminis, ut dicitur, docet propositiones da-
mnatas de restitutionibus mentalibus, cuius
tamen opinio communis tunc erat. Infra casus
quosdam referemus. Nemo ergo me vel ut mi-
nus in recentiores obloquentem, vel ut singu-
lari-

laritatis avidum traducat; sed animo præiudic-
iis vacuo, & æquo iure expendat quæsum
dicitur.

II. Ut clare ostendamus sententiam pluri-
morum recentiorum in materia restitutionum, quas
ipsi non pure mentales vocant, nihil reipso dif-
ferre ab opinione restitutionum pure men-
tali, primum omnium promenda sunt utrius-
que opinionis principia. Ut autem proxima-
tem, quoad licet, vitæ, P. Leander, qui
inter Caluissios in citandis Auctoribus, & de-
ferendis eorum opinionibus diligentiam, &
sinceritatem sibi vindicavit singularem, exponit
doctrinam de restitutionibus mentalibus tract.
1. de iuram. disp. XVI. §. 2. quasi. XVI. §. 1. Dicen-
tiam, quod mentalis amphibologia sit, &
detur tunc quando exteriora verba præcise
sumpta non habent significationem pro-
prium, & completam, in qua verum sen-
sum efficiant: quia dilabuntur a propria
significatione per aliquam restrictionem,
non voce prolata, sed interius conce-
ptam, ut si quis voce dicat: Non comedi
talem rem, & interius lubintelligat, hodie,
vel, ut tibi dicam. Sic Suarez Lib. III. cap.
x. n. 1. Sanchez Lib. III. cap. vi. n. 15.
& omnes. "Omnes, inquit Leander, re-
stringunt sensum internum media scientia in-
communicabili. Idem docet Castropalpus
tract. XIV. disp. 1. quæst. 62. n. 5. Rogatus
de delicto, quod intem sub opinione pro-
babili non teneris manifestare, vel ex eo
quod non iuridice rogaris, vel ex eo quod
grave nocumentum ex manifestatione pro-
veit, negare poterit fecisse, lubintelligen-
do in carcere, vel ad dicendum. "Sine con-
troverfia itaque Auctores restitutionis pure men-
talis defendebant suam sententiam beneficio
scientiæ communicabilis, & incommunicabilis.

III. Conferenda nunc sunt principia eorum
qui scripserunt post damnatas restitutiones pure
mentales. Porro communiter plurimi recentio-
res, cum amplius defendere nequeant re-
stitutiones pure mentales, has restitutiones ap-
pellare ceperunt non pure mentales, (eu ex-
ternas, nihil tamen ipsi exterius addentes præ-
ter solam appellationem: quas enim priores
Auctores restitutiones internas, & pure men-
tales vocabant, posteriores easdem restitu-
tiones externas, & non pure mentales appellunt:
quod demonstrat referendo istorum principia,
quibus defendunt has restitutiones, & maxi-
me rationem illam vi cuius externas, & non
pure mentales prefatas restitutiones esse pro-
pugnant. Dicunt ergo, has restitutiones ex-
ternas fieri beneficio scientiæ, seu notitiæ com-

municabilis, & incommunicabilis, in spēsis
circumstantiis in quibus respondens suam pro-
fert propositionem. Adverte tamen, has cir-
cumstantias oretenus ab eis appellari externas:
nam non aliud intelligunt nomine circumstan-
tiarum huiusmodi quam causas insufficientes ad
honestandas restitutiones mentis; ac si Au-
ctores ante Innocentium XI. docuissent licitum
usum restitutionum mentalium sine iusta
& urgente causa; quod nemo, quem sciam,
absolute docuit. Sed age, Auctorum principia
in medium afferamus.

IV. P. Dominicus Viva in commentariis
in propositionibus 26. & 27. damnatas ab Inno-
centio XI. n. 3. hæc scribit. *Ad restitutionem
istam non pure mentalem reducitur ista dupli-
cis scientiæ, videlicet communicabilis, & in-
communicabilis, quatenus ex circumstantiis
apparet verba sumenda esse spectata tantum
scientiæ loquentis communicabilis; an quando
Confessarius interrogatur, an aliquid fecit de
peccato poenitentis. Ut principio duplicis scientiæ,
communicabilis, & incommunicabilis,
aliquid feci Auctor prætenderet, statim exem-
plum Confessarii in medium profert. Quia
enim respectu Confessarii usus duplicis scientiæ
locum fortassis habere potest, sed quod
reipso Confessarius duplicem personam gerit;
facile principium illud verosimile redditur le-
ctoribus minus peritus. Ut autem falsitas illius
doctrinæ appareat, adverendum est, quod P.
Viva docet, non solum Confessarium, quem
non temere ob oculos lectoris sistit, sed omnes
homines, gravi causa urgente, utrum duplicis
scientiæ adhibere licite possit. Et in hac ampli-
tudine dico, principium illud, seu doctrinam
prefatam vi iusti rationum esse aperte falsam,
& ab Ecclesia damnatam: nihil quippe dif-
fert a doctrina restitutionis pure mentalis.*

V. Et imprimis, quod P. Viva hæc doctri-
nam duplicis scientiæ omnibus exhibeat, res
est manifestissima: & ne gratia a nobis dici
videatur, eius verba transcribenda sunt. Itaque
n. 13. relata sententia eorum qui docent, ver-
ba quandoque usurpari posse materialiter, seu
ut nihil significantia, eaque, ut mendacii su-
specta, reiecta, sic concludit. *Verum, quid-
quid sit de hac opinione, que forte mendacium
non declinat, satis est illam imuisse; cum per
usum duplicis scientiæ possit tam sigillim sacra-
mentale, quam naturale facili negotio ab omni-
bus custodiri. Iam hæc amplificatum usum
duplicis scientiæ ad custodiam sigilli naturalis.
Verum, si universam amplitudinem compre-
hendere cupis, lege qua numero immediate
sequenti superaddit, quem integrum transcribo.*

VI. Ad ultimam. Rustici, qui ignorant oportunas adhibere equivocationes, debent advertere, nam præcelsæ bono publico occultatio veritatis, an sincera illius confesso, ne proximus decipiatur. Certe quando veritatis occultatio consistit ad tuendam salutem, bonorem, res famiharum, aut ad quemlibet alium virtutis actum: tunc licita est equivocatio: maior tamen causa requiritur ad superaddendam invincentum locutionem ambigui. Quando tamen non occurrit commoda equivocatio, aut RESTRICTIO EXTERNA, si causa sit gravis, rustici possunt usu duplicis scientiæ facile obvio veritatem occultare, non animo decipiendi, sed solum permittendo deceptionem.

VII. Rogo lectorem meum ut hanc doctrinam serio animo expendere velit: res enim summi momenti est. Ut autem clarus Auditoris mentem penetrare valeas, scias oportet, recentior doctrinam esse responsum quam P. Viva exhibet argumento tibi obiecto ab Auctoribus defendentibus restrictiones pure mentales. Quare, ut melius sentum responsum teneas, argumentum ipsum ob oculos ponendum est verbis ipsius P. Viva, qui illud sibi obicit n. 7. Quarto, quia passim occurrit casus in quibus non est licitum veritatem aperire, aut aperiri non potest sine magno incommodo, unde expediens, & studiosa est veritatis occultatio: ergo debet ad id dari via quædam, omnibus obvia, etiam rusticis. Via autem equivocationis, aut restrictionis non pure mentalis non est facile obvia, & subest omnibus perplexitatibus, & periculis incidenti in mendaciam, ne veritas occultanda manifestetur. Contra vero recusus ad restrictionem pure mentalem est obvius, nec continet animum mentientem.

VIII. Vim argumenti persequitur P. Viva, nempe viam equivocationis, & restrictionis realis, & externæ non esse omnibus, & semper periviam, maxime rusticis, & minuscitis hominibus. Ideo recurrit ad duplicem scientiam, communicabilem, & incommunicabilem, seu ad restrictionem pure mentalem. Quando tamen, inquit, non occurrit commoda equivocatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, rustici possunt usu duplicis scientiæ facile obvio veritatem occultare. Quod paucioribus verbis dici potest: Si commoda non occurrit restrictio externa, utere interna. Nam uls scientia communicabilis, & incommunicabilis nil aliud significat, nisi, Nescio ad dicendum, quia illud scio scientia incommunicabilis; & scio ad dicendum, quia scio scientia, seu notitia communicabilis. Idem omnino, & nil

amplius dicunt Auctores restrictionis pure mentalis. Et notæ, quod ipse P. Viva scribit: Quando non occurrit restrictio externa. Quid tum? Adhibenda est interna.

IX. In morum controversiis dirimens duo extrema vitanda sunt. Abstinendum est a censura in aliorum opiniones: cavendum ne nimis timor duplicendi hominibus veritatis aduram inducat. Non ergo, ut censoriam virgam in perdoctum, mihi que debito obsequio colendum P. Vivam exerceam, sed ut veritatem summi momenti a vanis commentis vindicem, dico, hanc P. Viva sententiam esse, ut mihi videatur, ipsam propositionem scriptam. Res est, ut mea præsertim opinio, evidentissima abique ulla explicatione. Restrictio pure interna est damnata. P. Viva docet restrictionem pure internam. Ergo &c. Probationem. P. Viva docet: Quando commoda restrictio externa non occurrit, tum adhibendum est aliquid quo facilius occultari possit veritas. Sed nihil omnino aliud occurrere valet post restrictionem externam, nisi restrictio interna: quia nihil inter externam & internam medium est. Ergo, dum statuit quod, ubi externa restrictio non occurrit, consuegendum sit ad usum duplicis scientiæ; iam vi ipsius argumentationis fateatur ipse P. Viva ulum istum duplicis scientiæ facilitorem esse, & consequenter internam. Quoniam, dum quis dicit, Quando non occurrit restrictio externa, excludit omnia media quæ reddunt restrictionem externam. Pluribus namque modis, ut suo loco dicitur, restrictio effici potest externa. Ergo cum absolute quis dicit, Quando non occurrit externa restrictio, recurrendum est ad id quod est facilius, vi eiusmodi ratiocinii inferri recurrendum esse ad restrictionem internam: quia sola restrictio interna facilius est externa, & rusticis etiam obvia.

X. Patet ergo vi ipsius argumentationis qua utitur P. Viva, eius opinionem contineri in damnata propositione, seu esse ipsam propositionem proscriptam.

XI. Quæ dicta sunt, confirmatur ipsa terminorum explicatione. Nam uls notitia communicabilis, & incommunicabilis est mere internus. Quod ulumquam aliud intellegere solentur, Nescio ad dicendum, seu nescio scientia communicabilis, five scientia utilis ad dicendum? Quid, inquam, aliud intellegitur, nisi restrictionem pure mentalem? Ulus itaque scientia incommunicabilis, & communicabilis ad puram putamque restrictionem mentalem reducitur.

XII.

XII. Respondebis fortasse, ita rem se habere, si hæc omnia absolute, & a circumstantiis sciuntur accipiantur; secus vero, si considerentur circumstantiis illigata, & circumscripta. Ulus scientia communicabilis, & incommunicabilis internus est absolute prædictus; externus autem fit ratione circumstantiarum que in praxi occurrunt. Hic est ulimus receptus, ad quem confugiant; & illud sophisma est potissima errandi causa. Quænam sunt illæ circumstantiæ, quarum vi ulus internus scientie incommunicabilis evadit externus? Assigna ergo principium illud respectu omnium indeterminate hominum, quod externum constituit ulam notitiam incommunicabilem. Neque enim nunc sermo est de persona quapiam particulari, ut de Confessario, de secretario Principis, aut de alia simili: sed de hominibus, de rusticis, qui nullo caractere, nulla dignitate distinguuntur. Causa enim Confessarii, secretarii, iudicis qui duplici persona manus gerunt, infra sigillatim displicent. Controvertia ergo est de hominibus nullæ peculiari circumstantia personam afficiente distinctis. Responde itaque: quænam hæc circumstantiæ que ab interiori mentis sinu extrahant conceptus internos? Non sane alia sunt quam causæ quas omnes Auctores assignant, ut restrictiones pure internas, tantquam vitas, defendant. Quando periculum est propriæ salutis, honoris, rerumque familiarium, hæc sunt circumstantiæ vi quarum notitia veritatis fit incommunicabilis. Et quia notitia litæ hæc & nunc, a tanto periculo amittendi vitam, aut honorem, aut res familiares, que circumstantiæ externe sunt, fit non utilis, immo noxia ad manifestationem; ideo uls scientia incommunicabilis externus evadit, & restrictio uncapitur non pure interna. Ita ratiocinatur P. Viva, & cum eo alii recentiores plurimi.

XIII. Iam quæ ratione prædictus evidenter percipi, aut nullas dari restrictiones mentales, aut, si que dantur, eas prorsus esse quas defendit P. Viva. Expende propositionem damnatam extractam ex P. Sanchez, expende ea que dicit Sanchez loco laudato, ubi reperis: Causa utendi iis amphibologis est, quævis hæc necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res famiharum tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum; ita ut veritatis occultatio consentiat tunc expediens, & studiosa. Hæc est propositio proscripta P. Sanchez. Neque quicquam ex Doctoribus, qui defendebant restrictiones pure mentales, docuit, licitum esse uti restrictio-

bus præfatis abique ulla causa. Nemo quocumque erum dixit, quod hæc propter quas licitum asserant dictum ulum, reddent restrictiones præfatas externas. Quid plura? Causæ istæ recentior in propositione damnata non fit damnata; vel quod causæ recentite in eadem propositione damnata nullo modo externas reddant restrictiones mentis, quæ absolute internæ sunt. Ex alia parte P. Viva nullam aliam circumstantiam respectu rusticorum hominum assignat præter laudatas causas. Si enim queratur, cur notitia, seu scientia fit incommunicabilis, & responderi, quia est occulta, quia eius manifestatio inducit aut vitæ, aut honoris, aut rerum temporalium iacturam. Ergo eius doctrina repta in propositione proscripta continetur.

XIV. P. Claudius La Croix conceptis verbis confirmat ea que diximus, nempe causas defendendi vitam, honorem &c. esse circumstantiæ que restrictionem pure mentalem constituunt non pure mentalem. Inquit enim: Si causæ sint gravissimæ, tunc restrictio non erit pure mentalis; si vero causæ non sint graves, restrictio erit pure mentalis. In illius verba Lib. III. part. 1. cap. 11. dub. 4. n. 289. §. 7. Quando non sunt causæ graves causæ ita restringenti, si fact restrictio, præsertim ex parte salus respondetur, committitur erit pure mentalis ad eoque illicita. V. g. pater interrogat filium, Pisci ne in poppa? Non licet, filio dicere, Non fui, subintelligendo, ut tibi consistet, ut lateri debeat. Ratio est, quia ubi non sunt graviores causæ restringendi, interrogatio censetur fieri absolute secundum verba tantum, & sic habet commune iudicium hominum: nam interrogans quævis interrogandi, neque effi supra humanam infirmitatem tum respondere secundum verba præcise: ergo hæc circumstantiæ non sunt tales, ut possit esse simul cum verbis constituere orationem manifestatam aliquid quod in mente referatur: ergo est restrictio pure mentalis. Hæc doctrina paucis verbis significat, quando est periculum perdendi vitam, aut quod simile, restrictio mentalis est licita, quia non est restrictio pure mentalis: manifestatio enim veritatis cum periculo vite est supra humanam infirmitatem: ideo tunc restrictio pure mentalis non est pure mentalis. Car? quia tunc præsumere ego deo quod tu non me interrogas, ut tibi revelem crimen occultum. Lepida lane doctrina. Sed audi que præcedenti n. 288. scri-

scribit. Si me interroget, an occiderim Caicum, respondeo, Non occidi: & licet occiderim, non mentor, nec pecco: quia in circumstantiis illis in quibus crimen est plane occultum, quod si fatear, periclitatur vita mea, non debeat presumere, nisi aliunde mihi cogitet, quod me interrogas, an crimen commiserim absolute, quia non habes ius ad me ita absolute interrogandum: neque in illis circumstantiis venio id quod nequidem simpliciter est probatum, revelare tibi cum certa iactura vite meae, quamvis in etiam esses iudex meus: id quod enim me obligare esset nimis durum, & superans humanam imbecillitatem, ut plurimum docent cum Cardenas. Integrum hunc locum exscripsi, non quod omnia quae in eo dicuntur, improben (quia approbo & ego, neum non teneri ad revelandum crimen quod est occultum, & nec simpliciter probatum) sed ut confirmem quod propoli, nempe Auctores licite docere periculum perendi vitam esse causam quae valet restrictionem pure mentalem reddere non pure mentale: quod est idem ac dicere, restrictionem pure mentalem licitam esse, quoties imminet vita dicentem; seu mendacium esse licitum gravi urgente causa. Restrictio enim pure interna mendacium est.

XV. Hanc suam doctrinam explicat, & inculcat P. Claudius La-Croix Lib. VI. part. II. cap. III. n. 1987. ubi relatis pluribus modis custodiendi sigillum, five sacramentali, five naturale, concludit, extra similes gravissimos casus amphibologias esse mentiam. Et quod, inquit, dicitur est de Confessario, valet de omni alio obligato ad secretum. Extra hos autem, similesque casus gravissimos foret mendacium sic uti vocibus. Porro, quando veritas celari potest modo minus suspecto de mendacio, hic adhiberi debet, & non prius intendam extremo medio, quando necessitas urget. Etiam Cassianus docebat, mendacium adhibendum esse per modum elabori in extrema necessitate. Fateur ergo P. La-Croix conceptissimis verbis, licere in extrema necessitate custodiendi sigillum, non solum sacramentali, sed etiam naturali alique vocibus compacta, quae extra hos gravissimos casus foret mendacium. Quod sane idem omnino est ac dicere, mendacium in extrema necessitate non esse mendacium, seu in extrema necessitate mendacium esse licitum: quae est Cassiani, aliorumque doctrina ab Ecclesia proscripta. Unum tamen fateor, P. La-Croix cautius scribere pluribus aliis recentioribus.

Defendit enim in solis extremis casibus restrictiones mentales. Sed etiam magis licere fateur, eandem locutionem in extrema necessitate non esse, extra vero necessitatis casum, esse mendacium: quod prius significat, in extrema necessitate mendacium licitum esse, secus necessitate sublata.

CAPUT XIV.

Causa cur recentiores plurimi reipsa defendant restrictiones pure mentales proscriptas. P. Sanchez improbat in antecessum posteriorum Confessorum sententiam. Periculose sunt plurimum recentiorum opiniones de restrictionibus iuramento firmatis, quam antiquorum doctrinam de mendacii licite usu. D. Augustinus aduersus restrictiones iuramento confirmatas.

I. Prima & potissima causa cur plurimi recentiores Casuistae defendant restrictiones pure mentales proscriptas ab Ecclesia, est nimis, & impotens amor ergo Auctores qui restrictiones pure mentales docuerunt. Primitiam tamen ultra progrediuntur, testor me neminem carere velle, tamquam minus obloquentem erga Sedem apostolicam. Fateor omnes voce, & ut ipsi credunt, reipsa detellari restrictiones pure mentales in sensu ab Ecclesia damnato. Eo ergo pertinent quae dicturus sum, ut evincam, recentiores praefatos eodem ipso tempore quod damnant restrictiones pure mentales, eandem approbare, prout mihi videtur, falso melioris iudicio, & debito obsequio erga eisdem Auctores. Quas excusationes lapsissime, & forte ad aliquorum usque fastidium, praemitimus, qui tempore infelicissimo scribimus, quo libera, & sincera explicatio veritatis vitae veritatur calumniandi, vel propria commoda promovendi, quod tempore ablit, maxime vero in causa in qua de aeterna auita, aut morte agitur. Sed ad rem.

II. Potissima itaque deceptionis causa haec est, quod posteriores Scriptores doceant, Pontifices summus, Alexander VII. & Innocentium XI. damnasse propositiones, ut iacent, non autem ut sunt in Auctoribus qui illas docuerunt. Volunt enim praefatas propositiones ad auctores eandem fuisse aduleratas; vel, prout referuntur in Auctoribus, ex quibus decerpere futere, huius limitatis esse temperatas. Ita committere docent P. Viva, P. Cardenas, P. La-Croix, P. Sporer tract. III. in Decal. c. 1. sec. 2. n. 112. pag. 217. Certum autem & manifestissimum est,

est, propositiones damnatae de restrictionibus mentalibus doceri a P. Sanchez Lib. III. in Decal. c. vi. n. 15. & 19. & 19. in eodem obvio sensu in eorum sunt damnatae abique ullo limamento, vel furo. Nihilotenus, ut innuit, Scriptores recentiores contendunt, non fuisse damnatas, ut sunt in Sanchez, & in aliis Auctoribus. Audiamus P. Viva in commentariis ad illas propositiones. n. 1. Utraque propositio a plurimis primi subfellii DD. videbatur doceri apud Dianam P. II. tract. xv. resol. 25. & P. III. tract. vi. res. 3. & apud Sanchez Lib. III. c. vi. n. 15. & 19. & non nemo ad quinquaginta DD. laudat pro utraque propositione. Verum, si attente mens pleorumque istorum cum eodem Sanchez inspicitur. & si advertatur ad casus in quibus docent has amphibologias licere, & eorum fundamenta; nullo modo apparebit eas nolle licitas esse restrictiones pure mentales, quas Pontifex ut mendacia damnant, sed solum restrictiones non pure mentales, aut equivocationes, & ad summum locutionem materialem.

III. Hinc fallaci doctrina innixi Iansenistae plurimos ab hinc annos vexant, turbantque Ecclesiam. Et ipsi damnant oretenus quinquae propositiones absolute ut iacent; sed eas reperiri in IANSENIO, illumque eas docuisse in sensu damnato, pertracte negant. Si tanto alio, & fervore hoc vastrum Iansenianum esugium diris devovet P. Viva, & omnes vere improbamus, cur ad illud confugit, ut Sanchez cum aliis Casuistis defendat? Qui negat damnatas propositiones de restrictionibus mentalibus in terminis usque ad unctam syllabam reperiri in Sanchez, Solem in meridie luere inficiatur. Quid ex hac doctrina Patris Viva profuit? Summum extremumque malum. Nam, dum negat damnatas propositiones reperiri in Sanchez, defendit doctrinam Patris Sanchez esse immunitam ab omni censura. Hinc infertur, Pontificem reipsa nihil damnasse: quia restrictiones pure mentales, prout eas Sanchez cum ceteris Theologis docet, non sunt damnatae. Quaro, cur tam sollicita est Ecclesia, ut evincat quinque famosas propositiones reperiri in Iansenio, & in sensu Iansenii esse damnatas? Prima fronte parum referre videtur quod in Iansenio sint, & quod damnatae quoque sint, ut referuntur in praefato Iansenii Libro, damnato, ut iacent, ab omnibus tamquam damnatae reiciantur. Verum, licet primo aspectu ita appareat, si tamen res penitus inspicitur, mortiferum sub hoc colore latere venenum comperiemus.

Quia, cum reipsa praefatae propositiones reperiantur in Libro Iansenii, si non essent damnatae, prout sunt in eodem Libro, & in sensu quem praefertur in illo Libro; Ianseniores Iansenii possent libere eas docere, defendere, & predicare. Et, si eis opponeretur, quod sint damnatae, reponerent, esse damnatas, ut iacent, non in sensu Iansenii, & se eas defendere in Iansenii sensu, non ut iacent. Et sic frustranea esset pontificia consuetudo, nihique damnatae Pontificis summi, & exitialis doctrinae pestis brevi universam inficeret Ecclesiam.

IV. Haec omnia sequuntur damna ex doctrina Patris Viva, & aliorum defendentium propositiones Casuistarum non esse damnatas, prout reperitur in P. Sanchez, in P. Tamburino, in P. Escobar, in P. Bannio, in P. Castroalao, in P. La Cruz, quoniam, cum ex una parte certissimum sit propositiones damnatas doceri ab eulmo doctores, & cum ex alia parte commentatores doceant, non esse damnatas in sensu quo sunt in istorum Libris: inde est quod & Casuistae libere exhibent restrictiones pure mentales, licet eas appellent non pure mentales, & casus omnes qui reguntur doctrina propositionum damnatarum, defendant. Ceterum, quia facti controversiam nunc veriamus, quae non ita facile caecitatis eludi potest, lubet eam in ultimo certissimum gradu constitutere, etiam si subire debeam prolixitatis notam. Quaro itaque a P. Viva, ab Theologis aliqui docuerint aliquando restrictiones pure mentales, & alias propositiones damnatas. Negare id non audebit. Neque enim Pontifices damnant propositiones quas defendunt Turca, Indi, Iapponenses; sed quas propugnabant Theologi catholici. Fuerunt igitur damnatae illae restrictiones pure mentales, quas Theologi catholici docuerunt. At Theologorum nemo apertius illas docuit ipso Sanchez, Tamburino, alisque a quorum Libris extractae fuerunt. Doctrina igitur istorum Theologorum in hac materia improbanda est. Verum, missa argumentatione, ut palam omnibus fiat, evidenter falsum esse quod scribit P. Viva, doctrina unus ex citatis Auctoribus illuc transcribenda est.

V. P. Th. Sanchez Lib. III. in Decal. c. vi. n. 12. proponit quaestionem de restrictionibus non pure mentalibus, & pure mentalibus his verbis. Posterior difficultas est, quando sit periculum, aut illicitum sum, phibitio aliqua uti iuramento ad signum, si candum aliquid verum iuxta mentem

XIII. En quam manifeste ipsemet P. Sanchez confute suos adversarios. Candide fateatur ille amphibolia exteriori plura tegi non posse. Quare, nisi modus restrictionis pure mentalis licitus sit, multa tegi nequeunt absolute mendacio. Cur? Quia verba ex se ambigua non passim inveniuntur; quod verisimium est. Adde potest, quod verba ambigua seipsum audientes resciscunt, quive tot interrogationibus urgent respondentem, ut invocationi exteriori locus minime relinquatur.

Quare concludit P. Sanchez admitterendum esse usum restrictionis *intra mentalis*, nec discernendum de mendacio: quia *mens non intendit dicere quod verba exteriora sonant*, sed iuxta sensum intra mentem retentum. Causas vero sufficientes adhibendi eiu modi restrictionis assignat loco citato n. 19. his verbis. *Causa vero iusta utendi his amphibologis est, quoniam id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares, iustitias; vel ad quælibet alium virtutis actum, ita ut occultatio censetur tunc expedire, ac iudiciali.* Hæc et ipsamet, sine ullius syllabæ varietate, propositio 27. damnata ab Innocentio XI.

XIV. Ex quibus omnibus clarissime colliguntur duo. Primum, P. Sanchezum doctrinæ propositiones prout sunt ab Ecclesia damnatæ. Quia Ecclesia damnat has propositiones in eo obvio quæ præferunt sensu. At in hoc eodem obvio quæ ex se præferunt sensu, eas docet Sanchez: non enim aliquid in tota illa disputatione habet quo corrigat præfatam doctrinam; quin rationes quas promittit ad propugnandas dictas propositiones, maiorem redolent laxitatem. Nemo itaque, nisi qui in meritis cæcitate velit, obtrudere iure valet, eadem propositiones esse damnatas prout *iacent*; non vero prout sunt in Auctoris et quibus fuerunt deceptæ; quemadmodum scribit P. Gabriel Daniel in addito ad suam dissertationem de restrictione mentali, & confirmat P. Viva, & alii. Secundum est, ipsam P. Sanchez, occultasse adversarios. Quoniam, ait, restrictiones exterioræ, seu verba ambigua, & ab externo signo determinabilia, non semper occurrunt; ideo recurrendum est ad restrictionem mere internam: & ipse P. Viva hac utitur doctrina, ut vidimus, pro rutilcis, seu hominibus ingenii minus acuti. Quando tamen non occurrat commoda æquivocatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, rutilcis possunt usu duplitis sententiæ facile obvio veritate occultare. Vident? Quando rutilcis, & consequenter artifices, & communiter ho-

mines, nesciunt efformare æquivocationem, aut externam restrictionem, isti omnes utantur restrictione illa obvia quæ rudi, nempe duplicis sententiæ, seu *nescio ad dicendum, nescio ut manifestabile*, quod paucioribus verbis dici poterat; quando non occurrat æquivocatio, aut restrictio externa, utere interna. Idque magis patet, si advertatur, P. Viva excludere omnem externam restrictionem: nam excludit æquivocationem, quando non occurrat commoda æquivocatio; relictæ quoque restrictionem externam, quæ aut per verba ex se ambigua, aut per verba ex signo, vel circumstantia exteriori determinata, prodant sensum internam. Exclisus autem his omnibus exterioribus locutionibus, consistit ad usum notitiæ internam, incomunicabilis, id est ad restrictionem internam, cum externam ut insufficientem iam reiecit. Sed restrictio mere interna est proscripta. Ergo &c.

XV. Obiicit. Quo pertinet tantum studii, ut P. Sanchez auctor probetur propositionum damnatarum? Id non aliud indicare videtur nisi vel similitatem, vel voluntatem detrahendi viro de Theologia optime merito. Nihil licet referat quod hic, vel ille Auctor docuerit sententias proscriptas, dummodo doctrina damnata reiciatur. Resp. Hæc obici posse a quibusdam minus in theologica facilitate peritis, nullus ambigo. Verum ab illis quæro, cur tam sollicita Ecclesia sit, ut ostendat, quinque propositiones reperiri in IANSENIO, & in sensu IANSENII esse damnatas? Non sane ob aliam rationem, nisi quia, semel admisso non esse proscriptam doctrinam prout reperitur in Libro ex quo decepta est, proscriptio Ecclesiæ frustranea esset, nihilque damnasset: quoniam Iansenii affecta detestarentur, sicut replea se detestari audent, quinque propositiones proscriptas ut *iacent*, sed essentiam semper, sicut essentiam, illas non contineri in Iansenio, saltem eo in sensu quo proscriptæ sunt: & hac via possent impune insectam Iansenii doctrinam membribus infillare. Quod estugium sapienter Romana Sedes occultat, ut fidelibus iuis damnatam doctrinam cave-ret. Porro, si in Iansenio omnes detestantur hanc labolam incedendi viam; cur in simili causa in aliis præter improbandam non erit? Quod due propositiones, nempe 26. & 27. proscriptæ ab Innocentio XI. reperiantur in Libro P. Sanchez, evidentissime demonstratum est. Et nescio, an aliquod factum simile, de quo adhuc iuridice non constat

possit evidenter probari. Quo posito, iam responso patet, me, non animo detrahendi P. Sanchez, sed desiderio liberandi fideles a periculo amplectendi proscriptam doctrinam, ostendisse in Libro P. Sanchez damnatas reperiri propositiones. P. Sanchez summo obsequio, ceu virum in Theologia, ac sacris Canonibus apprime versatum, suspicito, & pietate, morumque probitate oratum veneror; sed subteritium solum, sed errate cum plurimis aliis & doctis, & gravissimis Theologis. Erravit defendens opinionem quæ, si communior, factis communis erat. Nihil ergo fama, & decus tanti Theologi decrevit, quod docuerit opinionem quæ ipse reputavit probabilem, & forte veram, quamve alii Theologi propugnabant. In id ergo curæ nostræ incumbunt, ut fideles a doctrina damnata avocemus: quousque in lectores, interpretationibus P. Viva, Danielis, & aliorum decepti, in præteritum ducantur que docet P. Sanchez de restrictionibus mentalibus certissime, ut ego quidem arbitror, amplectuntur doctrinam ab Ecclesia proscriptam: quia certissimum est dictas propositiones damnatas in præfato Libro doceri absolute illa correctione. Et, quam verum id quod asserimus, sit, patet ex ipso P. Viva, qui, ut defendat propositiones proscriptas non reperiri in sensu proscriptis in P. Sanchez, et alius Auctoris perique ab eodem P. Sanchez citatis, replea, ut probavimus, docet doctrinam restrictionem pure mentalium.

XVI. Id demum quod nos cogit plus iustro sermone producere, est maxima causæ quam versamus gravitas. Si duos Libros integros exaravit Augustinus, ut controversiam de solo mendacio officioso, quod limites peccati venialis non excedat, pro dignitate tractaret, non erit certe damnanda in nobis prolixitas, qui non solum mendacii, sed periurii gravissimi; non mendacii solius ob vitam proximi, aut propriam, aut salutem aternam obtinendam prolata, sed mendacii, & periurii perpetrati ob honorem, ob res familiares, merces licet marcebiles cultodiendas, causam gravissimam agimus. Quamobrem cum Augustino dicemus: Si quæsitio mihi esset de solo officioso mendacio, haudquaquam tam longum produxissem sermonem; maxime, si iuxta Callianum limites, in extremo tantum casu vitam tuendi humanam mendacio uterentur homines: non quod vel in tali eventu mendacium approbem. Verum (inquit Augustinus Lib. cont. Mend. c. ix.) quod fatendum est, ita humanas animas quamdam compensativa peccata per-

turbant, ut etiam putentur debere laudari, ac potius recte facta dicuntur. Quare dicemus ad veritatis: Si pro humana servanda vita, si pro contemendo sacro baptismate infideli animam agentis, restrictiones vultis adhibere mortales; eas, tamen invitus, præterierim forte; aut non tam vehementer commoverer. At, cum in presentia causam agamus de mendacio iuramento firmato, omnino postulat ratio ut non verbis, non prolixitati parcamus, quo pericula, quoad fieri potest, fugienda iudicemus. Dicam itaque cum Augustino laud. Lib. c. xxx. *Aut ego cavenda mendacia recte agendo, aut contenta sunt penitendo; non autem, cum abundanter infeliciter vivendo; agenda sunt & docendo.* Sed eligat qui hoc putat, unde subveniat periclitanti homini ad quamlibet salutem qualicumque mendacia, dum tamen & apud tales obtineamus nulla causæ vis ad peccandum, & blasphemandum oportere produci. Ita saltem scelera vel amplius stupris, vel certe non minora iudicemus.

XVII. Etenim huic capiti impono alius D. Augustini verbis, que miram in modum quadrant in hæc nostra infelicitatis tempora; quibus non mores ad leges, sed leges ad mores inflectuntur. Non modo periuria perpetrantur: sed, inquit Augustinus laudato Libro c. xviii. *sunt in eis docti, qui etiam regulas figant, sineque confirmant, quando debeat, & quando non debeat peccari. O ubi estis fontes lacrymarum? Et quid faciemus? Quo ibimus? ubi nos occultabimus ab iracundis, si non solum negligimus credere, sed andemus insuper decessere periuria? Videmus enim super auctores, desinere fore mendacii, quia genus, vel quia genera mentendi eos iustificare delectat. Saltem in Dei cultu concedunt non esse mentendum, saltem sese a periuriis, blasphemisque continent, saltem ubi Dei nomen, ubi Deus testis est, ubi Dei sacramentum interponitur, ubi de divina religione sermo promittit, sine consensu, non mentiantur, nemo laudet, nemo doceat, & precipiat.*